

XI. Asırda Değişen Anadolu'da Türkler: Malazgirt Savaşı (26 ağustos 1071)

Mazlum Şahin Demir*

Öz

Türk tarihi açısından önemli bir yeri olan Malazgirt Savaşı (26 Ağustos 1071), Selçuklular ile Bizanslılar arasında vukua gelmiştir. Bu savaş Bizans İmparatorluğu'nu yıkılış sürecine sokarken Selçuklular için ise Anadolu'nun kapısı görevi görmüştür. Nitekim bu savaştan sonra Anadolu Türk yurdu haline gelmiştir.

Malazgirt Savaşı'nı anlayabilmek için savaşın meydana geldiği XI. yüzyılda Anadolu'nun siyasî, ekonomik, dinî ve sosyal durumuna bakmamız gerekmektedir. Çünkü dönem içerisinde Anadolu çeşitli milletleri barındıran bir yer konumundaydı.

Bu makalemizde XI. asrın siyasî, ekonomik, dinî ve sosyal durumu çerçevesinde Malazgirt Savaşı ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Anadolu, Selçuklular, Bizans, Malazgirt

---

* Lisans Öğrencisi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
yazantarih@gmail.com

Turks in a Changing Anatolia in the 11th Century: Malazgirt War (August 26, 1071)

Mazlum Şahin Demir*

Abstract

The Battle of Malazgirt (26 August 1071), which has an important place in terms of Turkish history, has become a witness between the Seljuks and the Byzantines. While this war had brought the Byzantine Empire to its destruction, it was the gate of Anatolia for the Seljuks. As a matter of fact, after this war, Anatolian Turks became homeland.

We need to look at the political, economic, religious and social status of Anatolia in the 11th century when war has begun to understand the Battle of Malazgirt. Because in this period Anatolia was a place that accommodated various nations.

In this article, the Battle of Malazgirt will be dealt with in the context of the political, economic, religious and social situation of the 11th century.

Keywords: Anatolia, Seljuks, Byzantium, Malazgirt

---

*Undergraduate student, Yuzuncu Yil [University, yazantarih@gmail.com](mailto:yazantarih@gmail.com)

Giriş

Anadolu ya da Küçük Asya olarak bildiğimiz bölge, Himalayaların ardından Fransa, İspanya ve Kuzey Afrika'nın Atlantik kıyı şeridine kadar uzanan büyük bir dağ kuşağının parçasıdır. Ortasında, deniz seviyesinden ortalama 1000 metre yükseklikte, çok eski kayalardan oluşan yüksek bir plato yer alır. Kuzey ve güneyden Pontus ve Toros dağlarının jeolojik olarak daha yeni kıvrımlarıyla çevrilidir. Bütün olarak bakıldığında, Karadeniz ve Akdeniz arasında çıkıntı yapan büyük bir yarımadadır. Van Gölü çevresindeki dağlardan Ege Denizi'ne doğru batıya ilerledikçe eğim alçalmakta, kaya sırtları sonunda denize ulaşıp sular altında kaybolmaktadır.¹

Anadolu, tarihî süreç içerisinde birçok milleti, dini ve devleti bünyesinde barındırmış yapısı içerisinde birçok kültüre ayak uydurmuş bir coğrafyaya sahiptir.² Nitekim Anadolu'da birçok milletin şanına şan katılmış birçok milletin ise şanı toprağa gömülmüştür. Anadolu M.Ö. 8., 7., ve 6. binde dönemin yeryüzündeki en parlak merkezi idi.³ Daha sonra Anadolu yeniden büyük uygarlıklara sahne oldu. Yerli kavim Hattiler (M.Ö. 2500-2000), Hint-Avrupa kökenli Hititler⁴ (M.Ö. 1660-1190) Anadolu'da ilk yerleşimlere sahiptiler. Hellenler M.Ö. VIII. yüzyılda Mezopotamya'nın ikibin yıllık zengin bilgi hazinesini Anadolu'nun güneydoğusunda yaşayan Geç Hitit Beylikleri aracılığı ile tanıdılar. Anadolu'da Urartular (M.Ö. 860-580), Frygler⁵ (M.Ö. 750-300) ve Lykialılar⁶ (M.Ö. 700-300) o zamanki dünyanın en özgün uygarlıklarını geliştirdiler.

Anadolu, doğa filozoflarının döneminde yani M.Ö. 600-545 arasında o zamanki dünyanın en önde gelen kültür merkezi idi. Bu dönemde filozoflar cinlerden, perilerden ve

---

¹ J. G. Macqueen, Hititler ve Hitit Çağında Anadolu, Çev: Esra Davutoğlu, Ankara: Arkadaş Yayınları, 2001, 11.

² Gülay Öğün Bezer, "Anadolu'nun Fethi ve Drakon Çayı Anlaşması'nın Bu Süreçteki Yeri", TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi, XII, Ankara 2014, 21.

³ Ekrem Akurgal, Anadolu Uygarlıkları, İstanbul: Net Turistik Yayınları, 2007, 13.

⁴ Susan Wise Bauer, Antik Dünya Tarihi İlk Kayıtlardan Roma'nın Dağılmasına Kadar, Çev: Mehmet Morali, İstanbul: Alfa Yayınları, 2013, 220-221.

⁵ İzzet Çıvgın-Remzi Yardımcı, İlkçağ Tarihi, Ankara: Maya Akademi Yayınları, 2007, 62-66.

⁶ Strabon, Antik Anadolu Coğrafyası, Çev: Adnan Pekman, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1993, 2.

dinsel inanışlardan sıyrılmış olarak, doğa olaylarının nedenlerini özgür bir düşünce yöntemi ile ele almış ve bugünkü Batı uygarlığının temellerini atmışlardır. Anadolu Perslerin işgali süresince (M.Ö. 545-333) önderlik durumunu yitirmiş ancak Hellenistik dönem boyunca⁷(M.Ö. 333-30) o zamanki dünyanın başlıca kültür merkezlerini barındırmıştır.⁸

Roma Çağı'nda da Anadolu (M.Ö. 30- M.S. 395) dünyanın en bayındır ülkelerinden biri idi.⁹ Bu dönemin Batı Anadolu kentleri hiçbir yönden Roma'dan geri kalmayan bir düzeye sahipti. Roma'nın devamı olan Bizans sanatı IV. ve V. yüzyıllarda Hellen ve Roma kültürünün yeni bir yorumu olarak Anadolu'da doğmuş ve Konstantinopolis'te gelişmiştir. XI. asra geldiğinde Anadolu, Grek diyarı olmaktan çıkmış kapısını Selçuklular aracılığıyla yeni bir medeniyete yani İslâm medeniyetine açmıştır.

1. Selçukluların Tarih Sahnesine Çıkışları ve İlk Faaliyetleri

XI. asra kadar Selçuklular siyasî yönden birçok faaliyet yapmıştır. Nitekim Selçukluların bu dönemde kısa bir süre içerisinde siyasî birliğini tamamlayıp batıya açıldığını görebiliriz. Oğuzların Üç-ok kolunun Kınık boyuna mensup olan Selçuklular¹⁰, Oğuz Yabgu Devleti'nden ayrıldıktan sonra¹¹ ise Gazneliler, Karahanlılar gibi devletlerin baskısı altında kalmış¹² ve daha sonra ise Rûm diyarına akınlarıyla birlikte Anadolu onlar için yurtluk olarak uygun görünüyordu. Bu süreçten sonra baskılar Selçukluları batıya yönlendirmiş ve Selçukluların Rûm devleti olma süreci başlamıştır. Selçukluların batıya yönelmesinde Tuğrul Bey'in etkisi yadsınamaz.¹³ Dandanakan sonrası,¹⁴ Tuğrul Bey döneminde Anadolu'ya

⁷ Murat Ağarı, İslâm Coğrafyacılığı ve Müslüman Coğrafyacılar, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2002, 23-24.

⁸ Ekrem Akurgal, 14.

⁹ Bülent İplikçioğlu, Hellen ve Roma Tarihinin Anahatları, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2007, 109.

¹⁰ Erdoğan Merçil, "Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi", Genel Türk Tarihi, III, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, 101.

¹¹ Osman Turan, Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2014, 66.

¹² Erol Güngör, Tarihte Türkler, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1989, 78-79; Osman Gazi Özgüdenli, "Selçukluların Kökeni", Selçuklu Tarihi El Kitabı, Ed: Refik Turan, Ankara: Grafiker Yayınları, 2012, 34-35.

¹³ Ergin Ayan, "Büyük Selçuklu Devleti'nin Temelleri Atılırken Siyasi Meşruiyet Süreci", ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, XXX/5, 2012, 18-19. 243

¹⁴ el-Hüseynî, 8-9.

birçok Türk komutan gönderilmiş¹⁵ ve Alparslan ile birlikte bu komutanların akınları artmıştır. Malazgirt'in vukua geldiği ana kadar Anadolu'nun her bir yerinde Türklerin varlığı hissediliyordu.¹⁶

Selçuklu Türklerinin Anadolu'ya gelmesinde ekonomik faktörlerin de olduğunu tarihî kayıtlar bize göstermektedir. Çağrı Bey Anadolu akınlarnı yaptıktan sonra kardeşi Tuğrul Beye Anadolu'da verimli toprakların ve otlakların varlığından haberdar ediyordu.¹⁷ Ayrıca Tuğrul Bey'in Anadolu'ya gönderdiği komutanlar ile Mervânîlerin yaşadığı problem buna işarettir.¹⁸ Çünkü Âmid (Diyarbakir) havzasının zengin otlakları Türk komutanları cezbetmiş ve Türk komutanlar bu topraklara girmişti. Bunun neticesinde Mervânî Emîri Nasruddevle,¹⁹ bu komutanları Tuğrul Bey'e şikâyet etmişti. Daha sonra ise Nasruddevle aracılığı ile İstanbul'daki Emevî camisinde Abbâsî halifesi el-Kâim adına hutbe okutulacaktı.²⁰

Tuğrul Bey Dönemi'nde Selçuklular sınırlarını arttırmıştır. Bu artan sınırlar vesilesiyle Tuğrul Bey'in ağabeyi Çağrı'ya doğu fetihleri bahşedilmişti. Çağrı Bey ise oğlu Alparslan'ı Horasan'a bırakmıştı. Tuğrul Bey vefat edince (4 Eylül 1063), Selçuklu ülkesinde tahtı ele geçirme çekişmeleri başladı. Sıbt İbnü'l-Cevzî'nin bildirdiğine göre, Tuğrul Bey'in vasiyeti üzerine vezir Amîdülmülk Kündürî tarafından Rey tahtına Çağrı Bey'in oğlu Alparslan'ın üvey kardeşi olan Süleyman oturtulmuştur (12 Eylül 1063).²¹ Tuğrul Bey'in

---

¹⁵ Ali Muhammed Sallâbî, Selçuklular, Çev: Şerafettin Şenaslan-Necmettin Salihoğlu, İstanbul: Ravza Yayınları, 2013, 50.

¹⁶ Ergin Ayan, "Tuğrul Bey Dönemi Selçuklu-Bizans Ekseninde Ermeniler", Yeni Türkiye Dergisi, LX, 2014, 3.

¹⁷ O. Turan, Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti, 89; Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1998, 14; İbrahim Kafesoğlu, Selçuklu Tarihi, İstanbul: Milli Eğitim Yayınları, 1972, 16; Ali Sevim-Erdoğan Merçil, Selçuklu Devletleri Tarihi, Ankara: TTK, 2014, 24-25; Mustafa Demir, Büyük Selçuklular Tarihi, Sakarya: Sakarya Yayınları, 2011, 39-40; Yusuf Ayönü, Selçuklular ve Bizans, Ankara: TTK, 2014, 10; Ali Sevim, "Çağrı Bey", DİA, VIII, 1993, 183.

¹⁸ Abdurrahim Tufantoz, "Mervânîler", DİA, XXIX, 2004, 231.

¹⁹ Şerefhan Bitlisi, Şerefnâme, I, Çev: Abdullah Yegin, İstanbul: Nûbihar Yayınları, 2015, 72.

²⁰ Abdurrahim Tufantoz, Ortaçağda Diyarbakir Mervanoğulları (995-1085), Ankara: Aça Yayınları, 2005, 97; Thomas Ripper, Diyarbakir Merwanileri, Çev: Bahar Şahin Fırat, İstanbul: Avesta Yayınları, 2012, 198; Nevzat Keleş, "Malazgirt Savaşı Öncesinde Doğu Anadolu'nun Siyasî Durumu", Alp Arslan ve Malazgirt, İstanbul: Copyright@Kültür A.Ş. Yayınları, 2014, 50.

²¹ Sıbt İbnü'l-Cevzî, Mir'âtü'l-Zamân Fi Târîhi'l-Âyân, Çev: Ali Sevim, Ankara: TTK, 2011, 125-126.

vasiyetinin sebebi ise Çağrı Bey ölünce kendisinin Süleyman'ın annesi ile evlenmesi meselesidir.²²

1.1 Sultan Alparslan Dönemi (1063-1072)

Süleyman tahta oturduktan sonra sultanlık mücadelesine Kutalmış da katıldı. Nitekim Kutalmış, Rey'i ele geçirmek üzere iken Kündürî'nin yardım talebi sonucu Alparslan Horasan'dan gelip Kutalmış'ı bertaraf etti. Kutalmış bertaraf edildikten sonra Alparslan Selçuklu tahtını oturdu (29 Aralık 1063).²³ Tahta oturan Alparslan daha sonra Kündürî'yi azledip kendi veziri olan Nizamülmülk'ü Selçuklu veziri olarak tayin etti (10 Ocak 1064).²⁴

Çağrı Bey'in oğlu olan Alparslan, Selçuklu Devleti'nde şehzade isyanlarını bastırdıktan sonra,²⁵ gözünü Anadolu'ya çevirdi.²⁶ İlk hedef Azerbaycan coğrafyasıydı ve buralar ele geçirildi.²⁷ Daha sonra ise 1064 yılında Bizans'ın şahdamarı ve Anadolu'nun ilk kenti olan Ani²⁸ alındı (16 Ağustos 1064).²⁹ Ani'nin alınmasında sonra Alparslan dönem itibariyle aklındaki tek gayesi olan İsmâîlî kalesi Fatımî (909-1171) ülkesine son vermek idi. Nitekim bunu gerçekleştirmek için Mısır seferine çıkacaktır.

Alparslan Mısır üzerine sefere çıkmazdan evvel Afşin, Gümüştegin gibi komutanları Rûm diyarına gönderdi. Yola çıkan bu iki önemli komutan Maraş'ta kavgaya tutuştu ve Afşin Gümüştegin'i öldürdü.³⁰ Gümüştegin'i öldüren Afşin, Alparslan'dan korkup Marmara önlerine kadar gaza faaliyeti yürüttü. Bu faaliyetleri sonrası ise Romanos Diogenes'in doğu seferine çıkacağı haberini Alparslan'a bildirip affedilecektir. Aynı zamanda Afşin'in affedilmesinde sultanın eniştesi olan er-Basgan'ın da faktörü vardır. Nitekim Alparslan'a

²² Erdoğan Merçil, Büyük Selçuklu Devleti, Ankara: Nobel Akademik Yayınları, 2011, 37.

²³ Sibt İbnü'l-Cevzî, 129.

²⁴ Sibt İbnü'l-Cevzî, 130.

²⁵ İbrahim Kafesoğlu, "Alparslan", DİA, II, İstanbul 1992, 526; Cihan Piyadeoğlu, Sultan Alparslan Fethin Babası, İstanbul: Kronik Yayınları, 2016, 64.

²⁶ Refik Turan, "Malazgirt Fatihisi Alp Arslan", Selçuklu Tarihi El Kitabı, Ankara: Grafiker Yayınları, 2012, 115.

²⁷ Ernst Honigmann, Bizans Devletinin Doğu Sınırı, Çev: Fikret Işıltan, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1970, 217; Coşkun Alptekin, "Büyük Selçuklular", Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, İstanbul: Çağ Yayınları, 1992, 118; A. Sevim-E. Merçil, 63-64.

²⁸ Sibt İbnü'l-Cevzî, 135.

²⁹ Urfalı Mateos Vekayi-nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162), Çev: Hrant D. Andreasyan, Ankara: TTK, 2000, 119-120.

³⁰ M. Demir, 69-70.

karşı kalkışan er-Basgan, Manuel Komnenos'un ordusu karşısında hezimete uğradıktan sonra Manuel tarafından İstanbul'a götürülmüştü. er-Basgan'ın İstanbul'a geldiği haberi Afşin Bey tarafından Alparslan'a bildirilmişti. Daha sonra er-Basgan Malazgirt Savaşı'nda Bizans saflarında yer alacaktır.³¹

Türk komutanlar bu faaliyetleri yürütürken Alparslan ise Mısır seferine hazırlanıyordu. Dönem itibariyle güçlü bir ordu oluşturan Alparslan Mısır üzerine harekete geçti.³² Ordu Halep'e vardığında Afşin'in ulaştığı Romanos Diogenes'in doğu seferine çıkacağı haberini verdi.³³ Bunu duyan Alparslan Mısır seferini yarıda bırakıp Ahlat'ın yolunu tuttu.³⁴

1.1 İslâm'ın Hamisi Olan Selçuklular

Selçukluların siyasî yönden olduğu kadar inanç babında da İslâm medeniyetine katkısı olmuştur.³⁵ Nitekim İslâm medeniyeti birkaç devletin bünyesinde gelişim aşamasında iken Selçuklular devrinde altın çağını yaşamıştır.³⁶ Çünkü XI. asırda İslâm devletleri başına buyruk hareket ederek birlikten yoksun idi.³⁷ Selçuklular ise bu başına buyrukluğu ortadan kaldırarak İslâm'da yeniden birliktelik sağlayacaktır.

Türklerin İslâm'ı kabul etmesinden sonra İslâm medeniyetine altın çağını yaşatan İbn Sinâ, Farabî, Gazzâlî gibi âlimler Türk coğrafyalarında yaşamıştır. Aynı zamanda Nizâmülmülk'ün kurduğu Nizâmiye Medreselerinde İbn Kuşeyrî,³⁸ Şeyh Kasım ed-Debûsî, Abdulkerim Şehristânî (1076-1153), Ebû'l-Kasım Kuşeyrî (ö.1072) gibi âlimler görev yapmıştır.³⁹ Bunlardan Gazzâlî ise Selçuklular döneminde faaliyet alanı bulmuştur.

³¹ Nikephoros Bryennios, Tarih'in Özü, Çev: Bilge Umar, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2008, 45-46.

³² Hüseyin Kayhan, "Selçuklular-Fâtımî Halifeliği İlişkileri", Türkler, IV, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, 755.

³³ Mustafa Alican, Kıyametin İlk Günü Malazgirt, İstanbul: Kronik Yayınları, 2017, 98.

³⁴ Osman Turan, Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2009, 205.

³⁵ Osman Turan, Selçuklular ve İslâmiyet, İstanbul: Turan Neşriyat, 1971, 33.

³⁶ Ahmet Ocak, "Selçukluların Seleflerine Göre Medeniyet Tarihindeki Yeri ve Önemi", History Studies, 2012, 264.

³⁷ Claude Cahen, Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler, İstanbul: E Yayınları, 1979, 33-34.

³⁸ M. Asad Talas, Nizamiye Medresesi ve İslâm'da Eğitim-Öğretim, Çev: Sadık Cihan, Samsun: Etüt Yayınları, 2000, 84.

³⁹ Bekir Biçer, "Kuruluş Devrinde Nizâmiye Medreselerinin Müderrisleri", Tarih Okulu Dergisi, XVI, 2013, 275-276.

Gazzâlî'nin Selçuklu dinî yapısına birçok katkısı olmuştur. Çünkü onun döneminde Selçuklular Gazzâlî'nin mensup olduğu Eş'arî⁴⁰ ekolünü kabul etmiştir.

Selçuklular döneminde dinî alanda çoğu kesim Hanefî fikhını benimsemiştir.⁴¹ Dönemin bazı Hanefî âlimleri; Ebû'l-Yüsr el-Perdevî (1027-1099), Ebü'l-Müîn en-Nesefî (ö.1115) ve Alâuddin es-Semerkindî (ö.1144)'yi sayabiliriz.⁴² Bu Müslümanların bazıları ise akılcılığa yönelmiştir. Nitekim Tuğrul Bey'in veziri Kündürî⁴³ zamanında (1024-1064) kurucusu Vâsık b. Ata olan,⁴⁴ Mu'tezile ekolü etkin idi. Fakat Alparslan ile birlikte Eş'arî ekolü Selçukluların İslâmî görüşünü yansıtır oldu. Selçuklular devrinde Eş'arî ekolü altın çağını yaşamıştır. Nitekim İsmâîlî⁴⁵ faaliyetlerine karşı Selçuklu ülkesinde açılan Nizâmiye Medreseleri Eş'arî ekolüne göre şekillenmişti.⁴⁶

2. Malazgirt Savaşı'ndan Önce Bizans İmparatorluğu

XI. asra kadar Bizans İmparatorluğu, Sasânî-Emevî-Abbâsî-Avar-Hazar-Hun vb. devletlerin saldırılarına uğramıştır.⁴⁷ Fakat liyakatli devlet adamlarının yönetimleriyle bu saldırıların hepsi atlatılmıştı.

XI. asırda Bizans tarafında ise siyasî, ekonomik ve dinî buhranlar yaşanıyordu. Bizans İmparatorluğu 1025 yılına kadar yükselme çağını yaşayan devlet konumunda idi. II. Basileius, XI. asrın ilk çeyreğinde her yönden Bizans'a altın çağını yaşatmıştı. Fakat yaptığı bir hata vardı: Ermeni krallıklarını Bizans'a bağlamak.⁴⁸ Bunun telafisi olmayacaktı.

⁴⁰ Michael E. Marmura, "Gazzâlî'nin Mantık ve Dini Olmayan İlimlere Bakışı", Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Çev: İbrahim Çapak, XI, 2005, 121.

⁴¹ Ahmet Ocak, Selçukluların Dinî Siyaseti (1040-1092), İstanbul: Tatav Yayınları, 2002, 62.

⁴² Ahmet Ak, "Selçuklu Dönemi Hanefî Alimlerin Mürcie'ye Bakışları", Dinî Araştırmalar Dergisi, XI, 2008, 134.

⁴³ Şadrüddîn Ebu'l-Hasan 'Ali İbn Nâşır İbn 'Ali el-Hüseynî, Ahbârü'd-Devleti's-Selçukiyye, Çev: Necati Lügal, Ankara: TTK, 1999, 16-18; Mustafa Alican, "Selçuklu Veziri Amidülmülk Kündürî'nin Yükselişi ve Düşüşü", The Journal Of Academic Social Science Studies, XXIX, 2014, 239-240.

⁴⁴ Florian Sobieroj, "Mutezile ve Tasavvuf", Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Çev: Salih Çift, X, 2001, 274.

⁴⁵ Nizamül-mülk, Siyasetname, Çev: Mehmet Topkaya, Ankara: Nilüfer Yayınları, 2014, 311-312.

⁴⁶ Ahmet Ocak, "Selçukluların Seleflerine Göre Medeniyet Tarihindeki Yeri ve Önemi", 267.

⁴⁷ Gürhan Bahadır, "Anadolu'da Bizans-Sasani Etkileşimi (IV.-VII. Yüzyıllar)", Turkish Studies, VI/1, 2011, 687; Adem Apak, "Emevîler Döneminde Anadolu'da Arap-Bizans Mücadelesi", Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XVIII/2, 2009, 103; Gürhan Bahadır, "Dokuzuncu ve Onuncu Yüzyılda Bizans-Abbasi Sınırı", AÜDTCFD, XXVIII/46, 2009, 164.

⁴⁸ Ali Sevim-Yaşar Yücel, Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi, Ankara: TTK, 1989, 32.

II. Basileius'dan sonra Bizans tahtına liyakatsız kişiler geçmiş ve Bizans İmparatorluğu'nda birçok alanda sıkıntılar doğmuştu.⁴⁹ Bunlardan biri 1054 krizi. Nitekim 1054 krizinde, Hıristiyan dünyasının iki önemli patrikliği olan Ortodoks ve Katolik kiliseleri birbirlerini aforoz etmişlerdir.

2.1 Hıristiyanların Hamisi Olan Bizans İmparatorluğu

Tarihteki ilk Hıristiyan İmparatorluk olan Bizans, dinî yapı olarak Hıristiyan Ortodoks⁵⁰ (Gerçek) inancına sahiptir.⁵¹ Hıristiyan âleminde önemli sorunlar bu devlet bünyesinde meydana gelen ekümenik konsiller⁵² ile açıklığa kavuşmuştur. Bu sorunlardan biri ise Konstantinopolis'in patriklik konumuna gelmesiydi.

Hıristiyan dünyasında dört patriklik makamı olup bunlar; Kudüs, İskenderiye, Antakya ve Roma idi.⁵³ Hıristiyan Bizans, Konstantinopolis şehrinin patriklik konumuna taşımak istiyordu. Nitekim Konstantinopolis bu konuma geldiğinde Roma ile eşit hal alacaktı. Bu istek ikinci ve dördüncü konsiller sonrası açıklığa kavuşturulmuş ve Konstantinopolis patriklik konumuna gelmiştir.

Patriklik konumuna gelen Konstantinopolis, Roma ile sürekli mücadele içerisine girmiştir. Bu durum Latin-Grek çatışmasına yol açmıştır. Zaman ile düşmanlığa dönüşecek olan bu çatışma 1054 yılında kiliselerin ayrılması ile sonuçlanacaktır. Dini açıdan Bizans bu tür sorunlar ile meşguldü.

Ekonomiye gelecek olursak; Bizans devletinde Heraklios (610-641) devrinde oluşturulan thema sisteminde bozulmalar olmuş⁵⁴ ve Konstantinos Monomakhos⁵⁵ döneminde (1042-1055) bu sistem etkisiz hale gelmiştir. Bizans ekonomik ve askerî yönden çıkmaza

---

⁴⁹ Ali Sevim, Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi, Ankara: TTK, 2000, 24-26.

⁵⁰ Emruhan Yalçın, "Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin Ekümenliği Tartışmaları ve Gerçekler", Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, L, 2012, 480.

⁵¹ Mustafa Baş, "Türk Ortodoks Kilisesi ve Geleceğe İlişkin Düşünceler", Dinler Tarihi Araştırmaları, III, Ankara: Dinler Tarihi Derneği Yayınları, 2001, 478.

⁵² Marc Madrigal, Anadolu'nun Ekümenik Konsilleri, İstanbul: Kutsal Kitap ve Arkeoloji Yayınları, 2014, 2.

⁵³ Arzu Taşcan, "Tarihi Süreç İçerisinde İstanbul-Roma Kiliseleri Arasındaki Çekişmeler ve 1054 krizi", Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, I/1, 2003, 92.

⁵⁴ David Nicolle, Malazgirt 1071, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013, 28-29.

⁵⁵ Mikhail Psellos'un Khronographia'sı, Çev: İşin Demirkent, Ankara: TTK, 2014, 110.

girmiştir. Aynı zamanda savaşlardaki başarısızlıklar ekonominin çökmesine sebebiyet vermiştir.

Ekonomi ve askerî açıdan sorun yaşayan Bizans İmparatorluğu bu çıkmazdan savaş ile kurtulmayı göze alacak, bu ise Fatih'in 1453 yılındaki fethinden önce Bizans'ın 1071 yılında Alparslan tarafından yok edilmesine yol açacaktır.

2.2 IV. Romanos Diogenes (1068-1071) Devri

Liyakatsiz imparatorlardan sonra dul kalan Bizans İmparatoriçesi Eudokia,⁵⁶ dönemin popüler komutanı Romanos Diogenes ile evlendi.⁵⁷ Bu evlilikten sonra imparator olan Romanos Diogenes, imparatorluğunu meşrulaştırmak istiyordu. Bunun için ise hayatına mal olacak Doğu seferine çıktı.⁵⁸

Romanos Diogenes Kapadokya bölgesine geldiğinde savaş meclisini toplayıp en iyi komutanları çağırttı. Komutanlardan Joseph Tarchaniotes ve Nikephoros Bryennios, Rûm diyarında kalmaları fikrini öne sürdü.⁵⁹ Fakat kimse onları dinlemedi ve ordu Malazgirt Ovası'na doğru harekete geçti.

Doğu seferine çıkan Romanos Diogenes'in ordusu tamamen ücretli askerlerden oluşuyordu.⁶⁰ Çünkü thema sistemi bozulan Bizans, kırsaldan asker edinemedi. Bu durum her komutanın kafasına göre hareket etmesini sağlamış, organize olamayan bir Bizans ordusu teşekkülü ortaya çıkmıştı.

3. Malazgirt Meydan Savaşı (26 Ağustos 1071)

Romanos Diogenes'in Malazgirt Ovası'na geldiğini duyan Alparslan, bu muazzam ordu karşısında yerini aldır. Selçuklu ordusunda Türk-Kürt-Arap ve gayrimüslimlerden oluşan ordu yapısı var idi. Aynı zamanda Bizans ordusunda ise Türkler var idi. Bu Türkler denildiği

---

⁵⁶ Y. Ayönü, 33.

⁵⁷ Georg Ostrogorsky, Bizans Devleti Tarihi, Çev: Fikret İşiltan, Ankara: TTK, 2015, 318; M. Alican, Kıyametin İlk Günü Malazgirt, 55; Işın Demirkent, "Bizans", DİA, VI, İstanbul: 1991, 237.

⁵⁸ Mikhail Psellos'un Khronographia'sı, 263.

⁵⁹ Nikephoros Bryennios, 48.

⁶⁰ İ. Kafesoğlu, Selçuklu Tarihi, 54-55.

gibi tamamı değil bir kısmı Selçuklu tarafına geçmiştir. Ortaçağ koşullarına göre Selçuklu ordusu tahmini 24.000 kişiden oluşurken Bizans ordusu ise 50.000 kişi idi.

Savaşı kısa bir sürede bitirmek isteyen Romanos Diogenes, saldırgan bir taktik izliyordu. Bu ise Selçukluların işine geliyordu. Nitekim sahte Ricat yani hilâl taktiği ile kapana sıkışan Romanos Diogenes, Alparslan'ın esiri oldu.⁶¹ Bu durumu Grek tarihçisi Nikephoros Bryennios şöyle nitelendiriyor: “*Ve İmparator, hiçbir yandan yardım alamaz kalınca, kılıcını kınından sıyırıp düşmanların içine daldı ve onlardan birçoğunu öldürdü, birçoğunu da kaçmak zorunda bıraktı. Ne var ki çok kalabalık sayıda düşman tarafından kuşatıldı, elinden yaralandı ve onlar kendisinin kim olduğunu anlar anlamaz her yandan üzerine üşüştüler, atını okla vurdular ve o da (at da) kayıp düştü ve binicisini dahi kendisiyle birlikte yere düşürdü. İşte bu biçimde, Rumların İmparatoru tutsak edildi ve eli kolu bağlı olarak sultana götürüldü, çünkü Tanrının takdiri, bilinmeyen bir nedenle, böylesine yazgılamıştı*”.⁶²

Hilal taktiği bir kez daha marifetini göstermiştir. 1071 yılında Selçuklular bu taktik sayesinde İslâm ve Türk dünyası açısından önemli olan bu savaşı kazandı. Savaş sonrası Bizans İmparatorluğu bir daha toparlanamayacak hale bürünürken Selçuklular ise Anadolu'nun tek hâkimi konumuna geldi.

Sonuç

26 Ağustos 1071 Malazgirt Savaşı tarihî süreç içerisinde birçok millete, ırka, dine ev sahipliği yapan Anadolu tarihinin akışını Türklere miras bırakmıştır. Özellikle XI. asırda vukua gelen bu savaş, kaderin varlığını belki de doğrular nitelikteydi. Nitekim dönem itibariyle bir yandan mezhepsel tartışmalarla yorgun düşmüş bir Bizans var iken diğer yandan siyasî birliğini tamamlayıp batıya yelken açan Selçuklular var idi. Durum böyle iken savaşın XI. asra isabet etmesini uygun bir zamanlama olarak algılayabiliriz. Aynı zamanda bu önemli olay Türk ve dünya tarihini derinden etkilemiştir. Bu savaştan sonra Türkler Anadolu'yu

---

⁶¹ O. Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 29; Mehmet Altay Köymen, Alp Arslan ve Zamanı, İstanbul: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları, 1972, 64-65.

⁶² Nikephoros Bryennios, 55.

mesken edinmiş batılılar ise Türk muharecetini önlemek için fikirler üretmeye başlamıştır. Nitekim Türklerin bu yayılmacı politikası Fatih'e kadar sürecek, Fatih'ten sonra Türkler daimi olarak bu topraklarda kalacaktır.

Kaynakça

AĞARI, Murat, 2002, İslâm Coğrafyacılığı ve Müslüman Coğrafyacılar, Kitabevi Yayınları, İstanbul.

AK, Ahmet, 2008, “Selçuklu Dönemi Hanefî Alimlerin Mürcie’ye Bakışları”, Dinî Araştırmalar Dergisi, XI, 131-148.

AKURGAL, Ekrem, 2007, Anadolu Uygarlıkları, Net Turistik Yayınları, İstanbul.

ALİCAN, Mustafa, 2017, Kıyametin İlk Günü Malazgirt, Kronik Yayınları, İstanbul.

-----, 2014, “Selçuklu Veziri Amidülmülk Kündürî’nin Yükselişi ve Düşüşü”, The Journal Of Academic Social Science Studies, XXIX, 237-259.

ALPTEKİN, Coşkun, 1992, “Büyük Selçuklular”, Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, Çağ Yayınları, İstanbul.

APAK, Adem, 2009, “Emevîler Döneminde Anadolu’da Arap-Bizans Mücadelesi”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XVIII/2, 95-122.

AYAN, Ergin, 2012, “Büyük Selçuklu Devleti’nin Temelleri Atılırken Siyasi Meşruiyet Süreci”, ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, XXX/5, 17-37.

-----, 2014, “Tuğrul Bey Dönemi Selçuklu-Bizans Ekseninde Ermeniler”, Yeni Türkiye Dergisi, LX, 1-17.

AYÖNÜ, Yusuf, 2014, Selçuklular ve Bizans, TTK, Ankara.

BAHADIR, Gürhan, 2009, “Dokuzuncu ve Onuncu Yüzyılda Bizans-Abbasi Sınırı”, AÜDTCFD, XXVIII/46, 163-178.

-----, 2011, “Anadolu’da Bizans-Sasani Etkileşimi (IV.-VII. Yüzyıllar)”, Turkish Studies, VI/1, 685-703.

BAŞ, Mustafa, 2001, “Türk Ortodoks Kilisesi ve Geleceğe İlişkin Düşünceler”, Dinler Tarihi Araştırmaları, III, Dinler Tarihi Derneği Yayınları, Ankara, 477-485.

BAUER, Susan Wise, 2013, Antik Dünya Tarihi İlk Kayıtlardan Roma'nın Dağılmasına Kadar, Çev: Mehmet Moralı, Alfa Yayınları, İstanbul.

BEZER, Gülay Öğün, 2014, “Anadolu'nun Fethi ve Drakon Çayı Anlaşması'nın Bu Süreçteki Yeri”, TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi, XII, Ankara, 21-36.

BİÇER, Bekir, 2013, “Kuruluş Devrinde Nizâmiye Medreselerinin Müderrisleri”, Tarih Okulu Dergisi, XVI, 263-287

BİTLİSİ, Şerefhan, 2015, Şerefnâme, I, Çev: Abdullah Yegin, Nûbihar Yayınları, İstanbul.

BRYENNIOS, Nikephoros, 2008, Tarihin Özü, Çev: Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

CAHEN, Claude, 1979, Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler, E Yayınları, İstanbul.

ÇIVGIN, İzzet-Remzi Yardımcı, 2007, İlkçağ Tarihi, Maya Akademi Yayınları, Ankara.

DEMİR, Mustafa, 2011, Büyük Selçuklular Tarihi, Sakarya Yayınları, Sakarya.

DEMİRKENT, Işın, 1991, “Bizans”, DİA, VI, İstanbul, 230-244.

EL-HÜSEYİNİ, Şadrüddîn Ebu'l-Hasan 'Ali İbn Nâşır İbn 'Ali, 1999, Ahbârü'd-Devleti's-Selçukiyye, Çev: Necati Lügal, TTK, Ankara.

GÜNGÖR, Erol, 1989, Tarihte Türkler, Ötüken Neşriyat, İstanbul.

HONİGMANN, Ernst, 1970, Bizans Devletinin Doğu Sınırı, Çev: Fikret Işıltan, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.

İBNÜ'L-CEVZÎ, Sıbt, 2011, Mir'âtü'z-Zamân Fî Târîhi'l-Âyân, Çev: Ali Sevim, TTK, Ankara.

İPLİKÇİOĞLU, Bülent, 2007, Hellen ve Roma Tarihinin Anahatları, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

KAFESOĞLU, İbrahim, 1972, Selçuklu Tarihi, Milli Eğitim Yayınları, İstanbul.

-----, 1992, “Alparslan”, DİA, II, İstanbul, 526-53 KAYHAN, Hüseyin, 2002, “Selçuklular-Fâtımî Halifeliği İlişkileri”, Türkler, IV, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.

KELEŞ, Nevzat, 2014, “Malazgirt Savaşı Öncesinde Doğu Anadolu’nun Siyasî Durumu”, Alp Arslan ve Malazgirt, Copyright@Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul.

KÖYMEN, Mehmet Altay, 1972, Alp Arslan ve Zamanı, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları, İstanbul.

MACQUEEN, J. G., 2001, Hititler ve Hitit Çağında Anadolu, Çev: Esra Davutoğlu, Arkadaş Yayınları, Ankara.

MADRİGAL, Marc, 2014, Anadolu’nun Ekümenik Konsilleri, Kutsal Kitap ve Arkeoloji Yayınları, İstanbul.

MARMURA, Michael E., 2005, “Gazâlî’nin Mantık ve Dini Olmayan İlimlere Bakışı”, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Çev: İbrahim Çapak, XI, 121-133

MERÇİL, Erdoğan, 2011, Büyük Selçuklu Devleti, Nobel Akademik Yayınları, Ankara.

-----, 2002, “Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi”, Genel Türk Tarihi, III, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.

PSELLOS, Mikhail, 2014, Khronographia, Çev: Işın Demirkent, TTK, Ankara

NİCOLLE, David, 2013, Malazgirt 1071, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

NİZAMÜLMÜLK, 2014, Siyasetname, Çev: Mehmet Topkaya, Nilüfer Yayınları, Ankara.

OCAK, Ahmet, 2002, Selçukluların Dinî Siyaseti (1040-1092), Tatav Yayınları, İstanbul

-----, 2012, “Selçukluların Seleflerine Göre Medeniyet Tarihindeki Yeri ve Önemi”, History Studies, 263-278.

OSTROGORSKY, Georg, 2015, Bizans Devleti Tarihi, Çev: Fikret Işıltan, TTK, Ankara.

ÖZGÜDENLİ, Osman Gazi, 2012, “Selçukluların Kökeni”, Selçuklu Tarihi El Kitabı, Ed: Refik Turan, Grafiker Yayınları, Ankara.

PİYADEOĞLU, Cihan, 2016, Sultan Alparslan Fethin Babası, Kronik Yayınları, İstanbul.

RİPPER, Thomas, 2012, Diyarbekir Merwanileri, Çev: Bahar Şahin Fırat, Avesta Yayınları, İstanbul.

SALLÂBÎ, Ali Muhammed, 2013, Selçuklular, Çev: Şerafettin Şenaslan-Necmettin Salihoğlu, Ravza Yayınları, İstanbul

SEVİM, Ali, 2000, Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi, TTK, Ankara.

-----, 1993 , “Çağrı Bey”, DİA, VIII, 183-186.

SEVİM, Ali-Erdoğan Merçil, 2014, Selçuklu Devletleri Tarihi, TTK,Ankara.

SEVİM, Ali -Yaşar Yücel, 1989, Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi, TTK, Ankara.

SOBİEROJ, Florian, 2001, “Mutezile ve Tasavvuf”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Çev: Salih Çift, X, 273-296.

STRABON, 1993, Antik Anadolu Coğrafyası, Çev: Adnan Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

TALAS, M. Asad, 2000, Nizamiyye Medresesi ve İslâm’da Eğitim-Öğretim, Çev: Sadık Cihan, Etüt Yayınları, Samsun.

TAŞCAN, Arzu, 2003, “Tarihi Süreç İçerisinde İstanbul-Roma Kiliseleri Arasındaki Çekişmeler ve 1054 krizi”, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, I/1, 91-100.

TUFANTOZ, Abdurrahim, 2005, Ortaçağda Diyarbekir Mervanoğulları (995-1085) Aça Yayınları, Ankara.

-----, 2004, “Mervânîler”, DİA, XXIX, 230-232.

TURAN, Osman, 2014, Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti, Ötüken Neşriyat, İstanbul.

-----, 1971, Selçuklular ve İslâmiyet, Turan Neşriyat, İstanbul.

-----, 1998, Selçuklular Zamanında Türkiye, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.

-----, 2009, Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi, Ötüken Neşriyat, İstanbul

TURAN, Refik, 2012, “Malazgirt Fatihî Alp Arslan”, Selçuklu Tarihi El Kitabı, Grafiker Yayınları, Ankara

MATEOS, 2000, Urfalı Mateos Vekayi-nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor’un Zeyli (1136-1162), Çev: Hrant D. Andreasyan, TTK, Ankara.

YALÇIN, Emruhan, 2012, “Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi’nin Ekümenliği Tartışmaları ve Gerçekler”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, L, 479-514.

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi

Academic Journal of History and Idea

Cilt:IV/Sayı:XI/Mayıs /MMXVII ISSN:2148-2292. Volume:IV/Number:XI/ May / MMXVII

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi

Academic Journal of History and Idea

Cilt:IV/Sayı:XI/Mayıs /MMXVII ISSN:2148-2292. Volume:IV/Number:XI/ May / MMXVII

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ